

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.6.8

Svitlana Vnuchko

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9176-1304>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Alona Mazurchuk

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9851-9112>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

SOCIAL NETWORKS AS AN INNOVATIVE ELEMENT OF VIRTUAL POLITICAL COMMUNICATION

Світлана Внучко

Альона Мазурчук

Київський національний університет ім. Тараса Шевченка, Україна

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ЕЛЕМЕНТ ВІРТУАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

The article considers the phenomenon of social networks as an element of virtual political communication from the standpoint of innovative forms of infocommunicative interaction. Social networks are defined as a full-fledged media resource: an information source, a platform for public discourse and a platform for the formation of public opinion and mood. The authors emphasize that social networks offer modern, simpler ways of communication and interaction, form a new type of information and communication space and become a kind of innovative platform for political communication. The transformation of the political communication system caused by the active digitalization of general communication processes is analyzed. The peculiarities of the transition from the vertical interaction of the state and the citizen to a more open infocommunicative system – horizontal – are determined. The advantages and disadvantages of social networks in the system of political communication are considered. The problems of virtual political communication require a deep scientific understanding, in particular, the role of social networks in the foreign communication system of society is one of the priority areas of research in modern political science. Today, social networks are becoming a full-fledged media center, creating not only additional opportunities and mechanisms of communication, forming new forms of interaction and influence, they become a strong political resource by influencing socio-political sentiments and thoughts. At the same time, despite the many significant advantages and opportunities, the political participation of society within social networks is not limited to the level of political debate but is used in the interests of individual political actors as a tool of political propaganda, "soft power" and manipulation. Social networks are becoming a strong political resource, a tool of organization and a means of manipulating public consciousness.

Keywords: social networks, network communities, political communication, infocommunication technologies, public opinion.

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку технологічних можливостей характеризується глобальною оптимізацією комунікаційних процесів, удосконаленням та становленням нових форм і засобів передачі інформації. Характерними рисами такої інфокомунікативної динаміки є її масштаби і швидкість – кількість та якість передачі інформації. Сучасні комунікативні процеси обумовлені рівнем розвитку технологій та інновацій, зокрема, розвитком мережі Інтернет. Інтернет – це комунікаційний медіум, який вперше зробив можливим

спілкування людей з багатьма іншими у будь-який момент часу і у глобальному масштабі¹. Інформаційно-технологічний потенціал сучасних комунікаційних можливостей обумовив формування нового типу суспільства – інформаційне або мережеве суспільство.

Найпопулярніший продукт інформаційно-технологічного прогресу сучасності, зокрема, у комунікативному вимірі – це, безперечно, соціальні мережі. Головне завдання, вирішення якого було покладене на соціальні мережі на момент їх створення – це комунікація та обмін інформацією. Проте, в наш час соціальні мережі не обмежуються лише комунікацією. Суспільний інформаційно-технологічний розвиток створив новий мережевий алгоритм взаємодії суспільства, який охоплює різні рівні та сфери суспільного життя. Соціальні мережі сьогодні є не тільки майданчиком для комунікації, а й повноцінним медійним ресурсом, який відповідає практично всім потребам і запитам аудиторії².

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження соціальних мереж як елементу віртуальної політичної комунікації в науковій літературі присвячено багато досліджень, зокрема, це праці Д.Белла, Ю. Габермаса, М.Кастельса, Й.Масуди, А. Тоффлера та багатьох інших. Серед українських науковців увагу даній проблематиці приділяють Г. Почепцов, В. Бебик, В. Коляденко, П. Олещук та ін.

Мета статті: розглянути феномен соціальних мереж як інноваційного елементу віртуальної політичної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інноваційних технологій у вимірі масових комунікацій розширили рамки реалізації політичних практик. За останнє десятиріччя публічна політика вийшла за межі класичного політичного процесу, зокрема, у контексті комунікативних взаємодій. В процесі політичної комунікації новітні технології та інноваційні засоби зв'язку відіграють важливу роль, створюючи прямі і досить ефективні канали передачі інформації.

Внаслідок кризи суспільної довіри до влади, через що порушився баланс рівня довіри до засобів масової інформації (ЗМІ), соціальні мережі увійшли у політичний простір як альтернативний інформаційно-комунікативний майданчик. Роль засобів масової інформації зрівнялася із роллю соціальних мереж в системі комунікативних технологій, що використовуються у політичному PR та політичному маркетингу. Даний тренд забезпечує динамічний розвиток та удосконалення форм та методів політичної комунікації. Соціальні мережі мають суттєві переваги: формують довіру, персоніфікуючи політичний процес та скорочують дистанцію між політичними акторами і громадянським суспільством. Забезпечують певний кількісний імпульс, який дозволяє охопити групи населення, що виникають внаслідок індивідуалізації форм спілкування і які, зазвичай, важко або, навіть, неможливо охопити за допомогою традиційних засобів масової інформації.

Соціальні мережі формують новий вид політичного інформаційно-комунікативного простору та стають своєрідним інтерактивним майданчиком політичної комунікації. Вони пропонують нові, більш простіші способи спілкування та взаємодії органів влади з громадянським суспільством.

Політична комунікація орієнтована на управління інформаційним процесом, тому, на відміну від звичайних засобів обміну інформацією, перевагу буде надано тим, що включають можливість впливу на громадську думку. В умовах сьогодення обсяги інформаційних меседжів невпинно збільшуються, створюючи проблему інформаційного перевантаження суспільної свідомості та обмежуючи можливість її об'єктивного сприйняття громадськістю. У зв'язку з цим управління інформаційним процесом ускладнюється.

Усвідомлюючи масштаби та можливості віртуального комунікативного простору, політичні актори досить швидко та активно почали освоювати та використовувати даний інструмент, який дозволив скоротити дистанцію з суспільством. Станом на липень 2021 року загальна кількість користувачів мережі Інтернет досягла 4,8 млрд, що становить 60,9% від усього населення планети, а кількість активних користувачів соціальних медіа сягає 4,48 млрд – 56,8% світового населення³.

Зважаючи на те, що серед активних користувачів Інтернет-мережі, здебільшого, переважає молодь, віртуальна взаємодія є найефективнішим інструментом політичної комунікації з даною

¹ Кастельс, М. (2004). Галактика Інтернет: Размышления об Интернете, бизнесе и обществе.

Библиотечно-информационный комплекс <<http://www.library.fa.ru/files/Kastels.pdf>> (2021, червень, 03).

² Морозова, А. А. (2019). Мультимедийные возможности социальной сети ВКонтакте. *Знак: проблемное поле медиаобразования* <<https://cyberleninka.ru/article/n/multimediynye-vozmozhnosti-sotsialnoy-seti-vkontakte/viewer>> (2021, липень, 12).

³ DataReportal (2021). *Digital 2021 July Global Statshot Report*

<<https://datareportal.com/reports/digital-2021-july-global-statshot>> (2021, вересень, 21).

соціальною групою. Тому соціальні мережі є найбільш оптимальним джерелом та ефективним каналом передачі інформації для молоді.

Кожна соціальна мережа, в залежності від її типу, дає різний інструментарій для реалізації різноманітних підходів передачі інформації – комунікативно обумовленого, особистісно-детермінованого і маніпулятивного¹. Соціальні мережі сформували певну окрему соціальну реальність, котра не обмежується принципами віртуалізації, межі її можливостей та впливу лише зростають і невинно розвиваються. Наслідки такої комунікації виходять за межі соціальних мереж, що і визначає їх як ефективний різновид та інструмент політичної комунікації – віртуальна політична комунікація.

Віртуальну політичну комунікацію можна охарактеризувати як соціально-інформаційне поле політики сформоване на базі Інтернет-технологій. Віртуальна політична комунікація – це новітня медіа-система, яка поєднала у собі принципи інтерактивності – взаємодії політичного і суспільного вимірів, комунікації – обміну інформацією та сприйняття індивідом суспільно-політичних процесів в цілому.

Кожна державна установа, політичні і громадські діячі активно ведуть свої офіційні сторінки у соціальних мережах, де висвітлюють інформацію відносно своєї діяльності. Дана інформація вважається офіційною, тому відповідні публічні записи мереж все частіше включаються в традиційне висвітлення політичних подій засобами масової інформації. Популярність мережевих інформаційних ресурсів, на відміну від стандартних веб-сайтів та порталів, також обумовлена можливістю прямої участі громадян у обговоренні політичних питань та прийнятих рішень.

XXI століття відкрило світовій політичній практиці новий етап, становлення якого обумовлювалось активним залученням громадян до обговорень політичних рішень. Така практика мала на меті сформувати так звану систему громадського контролю: підвищення якості прийнятих рішень, надати не лише можливість висловлення громадської оцінки, але й залучити суспільство до участі у виробленні консенсусних підходів у розумінні перспектив, загроз та наслідків вирішення тих чи інших проблем. В перспективі, впровадження даного принципу посилювало б можливість імплементації прийнятих рішень без серйозних перешкод та громадянського опору. Інноваційні цифрові можливості комунікативної сфери в межах суспільно-політичних відносин могли б сформувати ефективну систему взаємодії громадянського суспільства з державою. Тому цифрова трансформація комунікативної системи, що характеризується переходом від вертикальної взаємодії держави і громадянина до більш відкритої – горизонтальної, попередньо дозволила розглядати соціальні медіа як можливість становлення нової офіційної платформи суспільно-політичних дискусій.

Класична «вертикальна» інфокомунікативна система характеризується односторонньою подачею інформації, обмежується функцією інформування – повідомлення, де практично відсутній зворотній зв'язок.

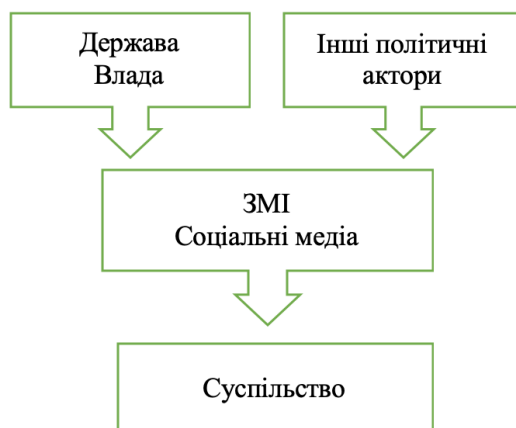

Рис. 1. «Вертикальна» інфокомунікативна система

Джерело: авторська розробка

¹ Безбогова, М. С. (2015). Социально-психологические аспекты проблемы классификации виртуальных социальных сетей. *Материалы 20-й международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы управления – 2015»*, 4, 3-6.

З точки зору пріоритетних можливостей соціальних мереж, в межах формування суспільно-політичних відносин, інфокомунікативна система сучасного суспільства набула рис горизонтальної взаємодії суспільства і держави.

В сучасній «горизонтальній» інфокомунікативній системі кожен учасник має однакові можливості: прямий доступ до інформації, можливість її створення, розповсюдження та публічного обговорення.

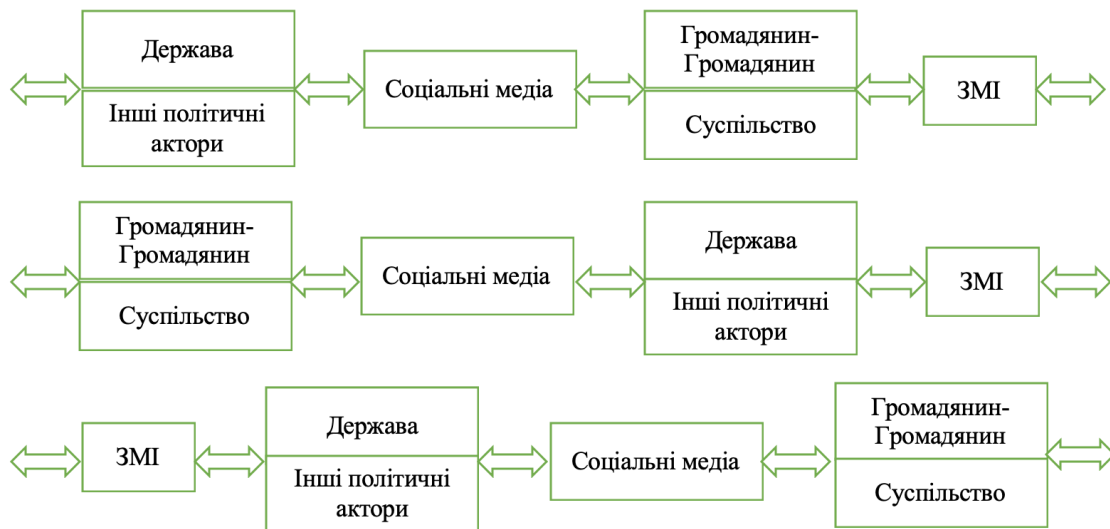

Рис. 2. «Горизонтальна» інфокомунікативна система

Джерело: авторська розробка

Соціальні мережі є важливим каналом для політичної комунікації, за допомогою яких політичні діячі потенційно можуть значно ширше охопити громадськість, ніж через традиційні ЗМІ. На відміну від традиційних ЗМІ (включаючи інформаційні інтернет-портали) в центрі масово-інформаційного процесу соціальних мереж знаходиться безпосередньо сам користувач, який одночасно є як суб'єктом діяльності, який займається процесом збору, обробки і поширення масової інформації, так і споживачем інформаційного контенту¹.

Варто підкреслити, що ефективність процесу комунікації в сучасній інфокомунікативній системі суспільно-політичних відносин прямо залежна від цифрової грамотності та рівних інформаційно-технологічних умов і можливостей суспільства. Особливості соціальної структури та економічні фактори (вікові особливості, рівень доходів та освіти, сільська чи міська місцевість тощо) можуть обмежувати можливість доступу певних соціальних груп до відповідних комунікативних процесів. Тому інформаційно-технологічна нерівність обмежує впровадження повноцінної моделі прямої політичної участі на рівні соціальних мереж, хоча і не робить її безперспективною. На даному етапі, соціальні мережі можна розглядати як інноваційний майданчик публічного дискурсу, що у перспективі зможе стати однією із платформ становлення та розвитку практичних принципів суспільних обговорень на рівні дорадчої демократії, а не лише інструментом впливу на громадську думку. На відміну від звичних інструментів політичної комунікації соціальні мережі змінили трансляцію на взаємодію. Проте, враховуючи, що структура політичної комунікації побудована за принципом першоджерела і адресата, обмін у політичній комунікації не може бути рівноцінним, тож фактору впливу все одно неможливо уникнути.

В умовах розвитку віртуального суспільства соціальні мережі трансформують деякі елементи традиційної системи суспільства у цифровий вимір. Як, наприклад, в межах соціальних мереж почали з'являтися мережеві спільноти як інноваційний варіант самоорганізації віртуального суспільства. Комунікація можлива не тільки між користувачем і користувачем, але й користувачем і групою.

¹ Морозова, А. А. (2019). Мультимедийные возможности социальной сети ВКонтакте. *Знак: проблемное поле медиаобразования* <<https://cyberleninka.ru/article/n/multimediynye-vozmozhnosti-sotsialnoy-seti-vkontakte/viewer>> (2021, липень, 12).

Це дозволяє сформувати віртуальне співтовариство – певну сукупність індивідів, об'єднаних схожими інтересами, цілями і звичаями, тривала взаємодія яких повністю або, принаймні, частково здійснюється за допомогою Інтернету і регулюється специфічними для цього засобами комунікації протоколами та нормами¹.

На рівні соціально-політичної взаємодії серед користувачів соціальних мереж прослідковується загальна тенденція відносно активності учасників мережевих спільнот, що у більшості випадків набуває ознак «симулятивної» політичної участі. З одного боку – це пасивна політична участь індивіда на рівні спостереження за тими чи іншими політичними процесами, а з іншого – спланована або керована активна позиція. Остання більше відповідає ознакам «симулятивної» політичної участі, у випадку, коли симуляція полягає у активній реалізації, точніше навіть, просуванню певної політичної позиції. Здебільшого, таке просування означає пропагування ідей та позицій відповідних зацікавлених політичних акторів за рахунок публічних майданчиків для обговорень в рамках соціальних мереж, що і характеризує їх як платформи формування громадських настроїв. Пасивна участь індивідів, тобто спостереження, орієнтується, першою чергою, на отримання інформації, а не на її створення і передачу, на відміну від активних представників. Ще однією привабливою можливістю ефективного використання мережевих груп відносно формування громадських настроїв є анонімність. В суспільній свідомості мережевий контент сприймається як незалежна інформація, тому анонімне висвітлення будь-якої «аргументованої» позиції не буде розцінене як чиєсь конкретне суб'єктивне судження, а залишиться у статусі певної об'єктивної думки. У цьому і полягає особливість використання соціальних мереж, зокрема, у формі мережевих спільнот, як інноваційного інструменту для реалізації певних політичних цілей. Високий потенціал інтерактивності обумовлює реалізацію різних маніпулятивних прийомів у мережі.

Медіа-система у сучасному розумінні набула рис гібридної, адже пошук і збір інформації відбувається не тільки на офіційних медіа-ресурсах інформаційних агенцій чи установ, а й у просторі соціальних мереж, що поступово набувають статусу інформаційних першоджерел. Соціальні мережі зробили інформацію більш доступною, завдяки легкій та швидкій системі розміщення й відсутності обмежень у просторі та часі. Тому соціальні мережі, на рівні із традиційними засобами масової комунікації стали популярним інфокомунікативним інструментом сучасної політики.

Фактор інформаційно-комунікаційної свободи соціальних мереж, що, перш за все, обумовлений відсутністю контролю процесів розповсюдження і розподілу інформаційних потоків, безпосередньо впливає на характер та якість інформації. Тому практично не можливо об'єктивно оцінити ефективність прийнятих політичних рішень чи визначити реальний рівень суспільної підтримки тих чи інших політичних процесів. За деякими ознаками мережеві спільноти дещо наближені до інформаційного лобізму, що на перший погляд посилює їх роль в системі політичних комунікацій. Проте, прослідковується тенденція, що активність віртуальних співтовариств зосереджена не на процесі впливу на владу в інтересах суспільства, а навпаки впливом на саме суспільство. Можливо в умовах якісної комунікації тематичні мережеві спільноти могли б стати прикладом сучасних, інноваційних груп тиску, однак динамічний розвиток кількісної комунікації та фактори пропагування інтересів окремих політичних акторів наразі виключають таку можливість.

Складнощі контролю над інформацією в суспільних онлайн-мережах призвели до того, що як джерела інформації соцмережі виявляються і достовірними, і хибними. Висока швидкість поширення інформації, зокрема, недостовірних чи спотворених фактів, неправдивих відомостей одночасно робить негативний вплив на маси людей. Так, соціальні мережі можуть також стати інструментом для різного роду зловживань: маніпулюванням та пропагандою. Зважаючи на те, що пропаганда та управління інформацією є нормативними аспектами сучасних демократичних суспільств, новітні технології, особливо Інтернет, зробили так звану революцію пропаганди. Розвиток нових комунікативних технологій змінив спосіб її поширення².

Висновки. Мережева комунікація є досить ефективним інструментом в системі політичних інфокомунікативних технологій. Соціальні мережі варто розглядати як окремий комунікативний елемент політичної реальності. Попередньо інфокомунікативна система обмежувалася можливістю односторонньої подачі інформації, виключно процесом інформування – повідомлення, де зворотній

¹ Безбогова, М. С., Ионцева, М. В. (2016). Социально-психологические аспекты взаимодействия пользователей в виртуальных социальных сетях. *Мир науки* <<http://mir-nauki.com/PDF/43PSMN516.pdf>> (2021, червень, 07).

² Thumny, F. A. (2015). Social Media as a Tool of Political Communication. *Grin*. <<https://www.grin.com/document/513240>> (2021, червень, 11).

зв'язок практично був відсутній. Інноваційні цифрові можливості забезпечили прямий доступ до інформації, можливість її створення, розповсюдження та публічного обговорення, що сформувало сучасну інфокомунікативну систему, де кожен учасник має рівні можливості. Саме соціальні мережі змінили трансляцію на взаємодію. Тож традиційні засоби масової комунікації вже не можуть конкурувати з новітніми інструментами цифрової комунікації, адже мережевий контент не обмежується сталими функціями обміну інформації, має високий потенціал інноваційних можливостей, і є більш популярним. Тому соціальні мережі стали популярним інфокомунікативним інструментом сучасної політики, можливістю прямої участі громадян у обговоренні політичних питань та прийнятих рішень.

Та не зважаючи на безліч суттєвих переваг і можливостей, політична участь суспільства в межах соціальних мереж обмежується не лише рівнем політичних дискусій, а використовується в інтересах окремих політичних акторів як інструмент політичної пропаганди, «м'якої сили» та маніпуляцій. Соціальні мережі стають міцним політичним ресурсом, інструментом організації та засобом маніпуляції суспільною свідомістю.

Проте переоцінювати роль цифрових технологій в політиці не варто. Віртуальна політична комунікація не трансформується під впливом інновацій та технологій, вона вже є окремим і незалежним феноменом. Не інновації змінюють політику, а політика змінює технології, перетворюючи їх на свої інструменти для досягнення цілей.

References:

---

1. Thumny, F. A. (2015). Social Media as a Tool of Political Communication. *Grin*. <<https://www.grin.com/document/513240>> (2021, June, 11). [in English].
2. Bezbogova, M. S., Iontseva, M. V. (2016). Sotsialno-psikhologicheskiye aspekty vzaimodejstviya polzovatelej v virtualnykh sotsialnykh setyakh [Socio-psychological aspects of user interaction in virtual social networks]. *Mir nauki* [World of science] <<http://mir-nauki.com/PDF/43PSMN516.pdf>> (2021, June, 07). [in Russian].
3. DataReportal (2021). *Digital 2021 July Global Statshot Report* <<https://datareportal.com/reports/digital-2021-july-global-statshot>> (2021, September, 21). [in English].
4. Bezbogova, M. S. (2015). Sotsialno-psikhologicheskiye aspekty problemy klassifikatsii virtualnykh sotsialnykh setej [Socio-psychological aspects of the problem of classification of virtual social networks]. *Materialy 20-y mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii Aktualnyye problemy upravleniya – 2015* [Materials of the 20th international scientific-practical conference Actual problems of management – 2015], 4, 3-6. [in Russian].
5. Castell, M. (2004). Galaktika Internet: Razmyshleniya ob Internete, biznese i obshchestve. [The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business and Society]. *Bibliotechno-informatsionnyy kompleks* [Library and information complex] <<http://www.library.fa.ru/files/Kastels.pdf>> (2021, June, 03). [in Russian].
6. Morozova, A. A. (2019). Multimediynnye vozmozhnosti sotsialnoy seti VKontakte [Multimedia capabilities of the VKontakte social network]. *Znak: problemnoye pole mediaobrazovaniya* [Sign: problematic field of media education] <<https://cyberleninka.ru/article/n/multimediynnye-vozmozhnosti-sotsialnoy-seti-vkontakte/viewer>> (2021, July, 12). [in Russian].